

گزارش اولین جلسه نشست علمی با عنوان "مبانی نظری در ایجاد نظام‌های شناختی و معنایی در ذهن" گردآورنده: معصومه صالح‌فر^۱

مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی جهت آشنایی کتابداران و حرفه‌مندان حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی سلسله نشست‌های علمی و تخصصی را با موضوع "آشنایی با ابزارهای نوین سازمان دانش" با سخنرانی دکتر مازیار امیرحسینی^۲ برگزار می‌نماید. با توجه به اهمیت مطالب طرح شده در این سلسله نشست‌های علمی در شماره‌های مختلف نشریه تازه‌های اطلاع‌رسانی، گزارشی از نشست‌هایی که تاکنون برگزار شده ارائه می‌شود.

اولین نشست از سلسله هم‌اندیشی‌های نظام‌های سازمان دانش با عنوان "مبانی نظری در ایجاد نظام‌های شناختی و معنایی در ذهن" در تاریخ ۱۴۰۰/۱۰/۸ ساعت ۱۱-۱۲ به صورت آنلاین و از طریق اتاق مجازی مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد برگزار گردید.

مطالب این نشست در سه محور: (۱) مبانی نظری شناخت از دیدگاه امانوئل کانت (۲) مطالعات نظری در حوزه تحلیل دانش، نظام‌های معنایی و مفهومی از دیدگاه برتراند راسل، لودویگ ویتگنشتاین، کارل پوپر، مارتین هایدگر و مایکل پولانی (۳) فرایند دانش و دانایی ارائه شد که در ذیل خلاصه‌ای از این مطالب ارائه می‌گردد.

امانوئل کانت^۳ یکی از تاثیرگذارترین فیلسوفان تاریخ اندیشه غربی است. ایده‌های او در متافیزیک، معرفت‌شناسی، اخلاق و ... تاثیر عمیقی بر هر حرکت فلسفی بعدی از وی گذاشته است. وی معتقد است دانش از تجربه انسان شکل می‌گیرد. وی اولین فردی است که مقوله بازنمایی^۴ را در دانش بشری مطرح نموده است. از دیدگاه وی، بازنمایی شامل بازنمایی‌های مستقیم و بی‌واسطه^۵ و بازنمایی با واسطه^۶ است که از تجربه حاصل می‌شوند. کانت معتقد بود که استدلال در ذهن انسان و از طریق تجارب و مقولات ذهنی ساختارمند می‌شود و عامل ایجاد یک نظم منطقی و عملی یا معنایی در تجارب روزمره انسان محسوب می‌شود. کانت ۳ نوع دانش را معرفی می‌کند که عبارتند از:

الف) دانش ترکیبی پیشینی^۷: یعنی، دانشی که پیش از تجربه به آن علم داشته‌ایم همانند ۴-۳ می‌شود ۲.

ب) دانش ترکیبی پسین^۸: یعنی حکمی که بعد از تجربه به آن علم پیدا کرده‌ایم، همانند باران سرد است.

ج) دانش تحلیلی پیشینی^۹: یعنی حکمی که پیش از تجربه به آن علم داشته‌ایم مثلاً ۲ چیز از ۱ چیز بیشتر است. تحلیل پسینی نداریم، چراکه برای توجیه ادعاها نیاز به تجربه نیست مانند مثلث سه گوش که محصول درون موضوع است.

درباره شکل‌گیری مراتب معرفت (نظام معنایی در ذهن) ایشان بیان کردند که معرفت و شناخت ما نسبت به پدیده‌ها بر مبانی ادارک شخصی ما از آن‌هاست.

^۱. کارشناس بخش فهرست‌نویسی مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی

^۲. استادیار دفتر ارتباطات علمی و همکاری‌های بین‌المللی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، رئیس گروه کنوانسیون‌ها و سازمان‌های تخصصی بین‌المللی

^۳. Immanuel kant

^۴. representation

^۵. immediate

^۶. mediate

^۷. knowledge synthetic a priori

^۸. knowledge synthetic a posteriori

^۹. knowledge analytic a priori

از دیدگاه کانت مراتب معرفت شامل پدیده، داده، اطلاعات، دانش و خرد است که پدیده یا اعیان:^{۱۰} ماده تجربه را پدیده یا واقعیت می‌گویند. داده:^{۱۱} تصور و ادراکی که از پدیده دارید، داده محسوب می‌شود. اطلاعات:^{۱۲} ادراک ترکیب داده‌ها، اطلاعات محسوب می‌شود. دانش:^{۱۳} درک معنای اطلاعات و کاربردی کردن آن دانش را شکل می‌دهد. خرد:^{۱۴} کاربرد صحیح دانش در جهت منافع خود و دیگران خرد است.

از دیدگاه کانت هرم مراتب معرفت به صورت ذیل است.

در بخش تحلیل دانش، نظام‌های معنایی و مفهومی نظریه‌های فیلسوفانی همانند برتراند راسل، لودویگ ویتگنشتاین، کارل پوپر، مارتین هایدگر و مایکل پولانی مطرح شد. به طوری که برتراند راسل^{۱۵} مسائل مرتبط با دانش را مورد مطالعه قرار داد. وی معتقد است که دانش "باور منطبق با واقعیت است". وی برای اولین بار داده^{۱۶} را به عنوان دانش فوری^{۱۷} تلقی می‌کند (همان شهود حسی در نظریه کانت). افزون بر این وی به عنوان بنیان‌گذار تفکر گزاره‌ساختار یافته^{۱۸} شناخته شده است. به طوری که از دیدگاه وی، گزاره، شامل مفهوم، مفعول و خصوصیات است. فیلسوف دیگر لودویگ ویتگنشتاین^{۱۹} است وی با مطالعه دانش، ادعا می‌کند که برخی اظهارات، مانند "اینجا یک دست است" یا "دستی بزن" تردید برانگیز هستند. از نظر وی، یک گزاره یا قضیه هیچ معنایی ندارد مگر این که در یک زمینه یا بافت خاص قرار گیرد. همچنین در زمینه چگونه لغات، معانی خود را بدست می‌آورند، معتقد است "معنی یک کلمه چیزی است که از آن گرفته می‌شود نه بالعکس".

در این میان کارل پوپر^{۲۰} نظریه ابطال‌پذیری را مطرح می‌کند. این نظریه، در حال حاضر پذیرفته‌ترین معیار برای تمایز دانش از شبه دانش است. پوپر در تبیین هستی‌شناسی خود، به سه جهان اشاره می‌کند. جهان اول واقعیت بیرونی یا عینی، جهان دوم وضعیت ذهنی افراد یا دانش و جهان سوم که اطلاعات و محصول دانش ذهنی است. در تحلیل این هستی‌شناسی، به اجتماعی کردن، بیرونی کردن و درونی کردن دانش منطبق با مدل نانوکا و تاکوچی اشاره دارد.

10. phenomena or fact

11. data

12. information

13. knowledge

14. wisdom

15. Bertrand Russell, 1927-1970م

16. data

17. immediate

18. Structured propositions

19. Ludwig Wittgenstein, 1889-1951م

20. Karl Popper, 1902-1994م

مارتین هایدگر^{۲۱} نظریه پرداز دیگر، علاقه مند به چگونگی ارتباط شناخت، شناخت علمی و دانش با هستی بود. وی تفکر معرفت‌شناسی را به سمت هستی‌شناسی سوق داد (کتاب هستی و زمان). وی به فهم وجود، یعنی عبور از معنی و رسیدن به تحلیل وجود اشاره کرده است. همچنین از دانش به عنوان "دانایی عملی" یاد می‌کند. مثلاً ما می‌دانیم که چگونه شنا کنیم، ولی نمی‌توانیم آن را بیان کنیم. در این میان، مایکل پولانی^{۲۲} مفهوم دانش ضمنی را در تمایز با دانش صریح بیان می‌کند و به جنبه معنایی و هستی‌شناسی دانش ضمنی می‌پردازد به مفهوم توانایی انجام کار بدون اینکه بتوانیم آن را بیان کنیم و از ابعاد آن آگاهی داشته باشیم؛ مانند نواختن یک ساز موسیقی. همچنین پولانی با تأثیرپذیری از هایدگر در تبیین دانایی عملی، به ارائه نظریه دانش ضمنی می‌پردازد.

- در انتهای جلسه نیز موضوع فرایند دانش و دانایی مورد بحث قرار گرفت. دکتر امیرحسینی در این باره مطرح کردند که دانایی از طریق فرایند جذب دانش حاصل شده و عامل کاربرد دانش در عمل می‌شود. بطور متقابل فرایند شکل‌گیری و تحقق دانایی منجر به ایجاد دانش خواهد شد. یکی از مهمترین مدل‌های مفهومی در فرایند تعامل بین دانش و دانایی توسط اسپندر^{۲۳} ارائه شده است:

جدول ۱- مدل مفهومی فرایند تعامل بین دانش و دانایی ارائه شده توسط اسپندر

تغییر	ثبات
یادگیری اطلاعات جدید (شکل‌گیری دانش ذهنی) (یادگیری مفاهیم تئوریک)	عدم یادگیری (توقف یادگیری)
یادگیری مهارت‌ها (یادگیری اطلاعات کاربردی) (یادگیری علوم کاربردی مانند کشاورزی)	کاربرد دانش (یادگیری در فعل) (کاربرد دانش در عمل مانند گندم کاری)

در پایان جلسه نیز پرسش و پاسخ درباره مطالب مطرح شده صورت گرفت. چنانچه علاقه‌مند به دریافت اطلاعات بیشتر در این زمینه هستید، می‌توانید جهت دانلود فیلم جلسه سخنرانی به لینک ذیل مراجعه نمایند:

[لینک جلسه](#)

21. Martin Heidegger, 1889-1976م

22. Michael Polanyi, 1891-1976 م

23. Spender